

تأثیر قصه گویی بر سازگاری کودکان

رضا همایی*

عضو هیأت علمی دانشگاه پیام نور

دکتر محمد باقر کجیاف

دانشیار دانشگاه اصفهان

دکتر سید علی سیادت

دانشیار دانشگاه اصفهان

چکیده

هدف این پژوهش "تعیین تأثیر قصه گویی بر سازگاری کودکان" بود. روش پژوهش آزمایشی با دو گروه آزمایش و کنترل، و اجرای پیش آزمون و پس آزمون بود. نمونه تحقیق ۴۰ کودک ۴-۶ ساله بود (۲۰ نفر گروه آزمایش و ۲۰ نفر گروه کنترل) از سه مهد کودک شهر اصفهان در سال ۱۳۸۵، که با روش نمونه گیری خوشه‌ای تصادفی انتخاب شدند. ابزار اندازه گیری پرسشنامه ۲۴ سؤالی محقق ساخته بود که رفتار کودکان را در شش حیطه رفتار سازگارانده می‌سنجید. ضریب پایایی پرسشنامه برابر با ۰/۹۱ محاسبه شد. داده‌ها با استفاده از روش آماری کوواریانس تجزیه و تحلیل شد. نتایج آزمون تحلیل کوواریانس در سطح $\alpha=0/05$ را نشان داد، بین میانگین شش حیطه رفتار سازگاری کودکان گروه آزمایش و کنترل، در زمینه تأثیر قصه گویی بر رفتار آنها تفاوت معناداری وجود داشت.

کلید واژه‌ها:

قصه گویی، سازگاری، کودکان.

مقدمه

انسان موجودی اجتماعی، که ادامه زندگی به صورت انفرادی برای او تقریباً غیرممکن است. به همین دلیل، رشد اجتماعی مهمترین جنبه رشد وجودی هر شخص را تشکیل می‌دهد. معیار اندازه‌گیری رشد اجتماعی هر کس میزان سازگاری او با دیگران است. مهدهای کودک یکی از محیطهای است که می‌تواند در تقویت رفتارهای سازگارانۀ کودکان تأثیر زیادی داشته باشند.

در این ارتباط، آمبروسینی^۱ (۲۰۰۰) دو هدف مهدهای کودک را ۱- رشد مهارتهای اجتماعی، مانند همکاری در کارهای گروهی، رعایت حقوق دیگران، دوست داشتن دیگران و ایجاد نگرش مثبت اجتماعی (تربیت شهروندان مطلوب) و ۲- رشد عاطفی، مانند کنترل احساسات و هیجانات، افزایش احساس حرمت خود و تأیید خویش و توجه به دیگران توصیف می‌کند. بر این اساس می‌توان اذعان کرد، آموزش مهارتهای زندگی به منظور افزایش سازگاری کودکان یکی از اهداف اصلی مهدهای کودک محسوب می‌شود.

آموزش مهارتهای سازگاری با محیط، با ارائه نظریه یادگیری، رایج ترین روش پرورش مهارتهای اجتماعی است. از ایجاد الگویی از رفتار اجتماعی، به عنوان عامل مؤثر در فرآیند آموزش مهارتهای سازگاری کودکان استفاده زیادی شده است (بندورا^۲، ۱۹۷۳).

تحقیقات ماتسن^۳ (۱۹۹۵) به منظور آموزش مهارتهای سازگاری به کودکان ۴ تا ۵ ساله تأثیر مثبت این آموزش‌ها بر رفتارهای اجتماعی، از قبیل رفتارهای هدفمند اجتماعی (سلام کردن و دعوت به بازی)، کاهش رفتارهای نامناسب اجتماعی (کج خلقی، پرخاشگری و ربودن اسباب بازیها) و بازی‌های اجتماعی (بازی کردن با دیگران، صحبت متقابل و شرکت در فعالیت‌های مشترک) را نشان داده است. لیبرمن^۴ (۱۹۹۸) نیز با استفاده از این آموزشها، اضطراب کودکان را رفع و رفتارهای اجتماعی مناسبی را در آنها شکل داد.

-
1. Ambrosini
  2. Bandora
  3. Matson
  4. Liberman

سازمان جهانی بهداشت (۱۳۷۷) آموزش مهارت‌های زندگی و سازگاری را، به منظور خودآگاهی بیشتر در دانش آموزان و ایجاد رفتارهایی از قبیل صداقت، نوع دوستی و کنترل پرخاشگری در سطح مراکز آموزشی و تربیتی توصیه نموده است.

مطالعات رولین و دریل^۱ (۲۰۰۲)، مک کلند و موريسن^۲ (۲۰۰۳) و هلگسون^۳ (۲۰۰۴) نشان داد، آموزش مهارت‌های سازگاری در کودکان خود کنترلی، رفتار احترام آمیز، کاهش حالت‌های تهاجمی (کنترل خشم)، استقلال، مسئولیت پذیری، خود تنظیمی، همکاری گروهی و پیشرفت تحصیلی را موجب می‌شود. همچنین در آموزش سازگاری در مطالعات آوا^۴ و همکاران (۲۰۰۳) سه رفتار ابراز علاقه، احترام به دیگران و رعایت حقوق دیگران و در مطالعات فلورشم^۵ (۱۹۹۳) به سه رفتار کنترل خشم و مشارکت در کار گروهی و تعاملات اجتماعی مؤثر بررسی شد. مطالعات مظاهری (۱۳۸۴)، ترابی (۱۳۸۴) و آقاجانی (۱۳۸۱) نیز در داخل کشور نشان داد، آموزش مهارت‌های زندگی و سازگاری بر افزایش سازگاری اجتماعی نوجوانان تأثیری مثبت دارد. این آموزشها افزایش سطح سلامت روان، خود کنترلی درونی و استفاده از شیوه‌های مقابله‌ای صحیح و کنترل هیجانات در آنها را موجب شد. بنابراین، پژوهش حاضر با الگو گیری از مطالعات رولین و دریل (۲۰۰۲)، مک کلند و موريسن (۲۰۰۳)، هلگسون (۲۰۰۴)، آوا و همکاران (۲۰۰۳)، فلورشم (۱۹۹۳)، مظاهری تهرانی (۱۳۸۴)، ترابی (۱۳۸۴) و آقاجانی (۱۳۸۱)، سازگاری کودکان را در قالب ۶ رفتار احترام به دیگران، شرکت در کار گروهی، ارتباطات اجتماعی مؤثر، کنترل خشم، رعایت حقوق دیگران و ابراز علاقه و مهربانی، سنجیده است.

برای آموزش مهارت‌های سازگاری، مهد کودک جایگاهی مناسب است، زیرا در این سنین با توجه به علاقه وافر کودکان به قصه، می‌توان از طریق قصه گویی در ضمن تقویت این مهارتها در آنها کنترل هیجانی آنها را نیز تقویت کرد. در این ارتباط، مریس و برتراند^۶ (۲۰۰۳) می‌گویند، مهدهای کودک به علت تنوعی که می‌توانند در ارائه برنامه‌های آموزشی خود داشته

-
1. Roline & Daryl
  2. McClelland & Morrison
  3. Helgeson
  4. Au
  5. Florsheim
  6. Mervis & Bertrand

باشند، می‌توانند با استفاده از قصه‌ها و قصه‌گویی بسیاری از مهارت‌های اجتماعی را به کودکان آموزش دهند.

سنت قصه‌گویی به اندازه عمر انسان قدمت دارد و قصه یکی از ابزارهای مهم اصلاح رفتار محسوب می‌شده است، به گونه‌ای که در قرآن نیز در آیات متعدد [سوره آل عمران آیات ۶۲ تا ۱۰۸ (تلك آیات الله تتلوها عليك بالحق....)، سوره كهف، سوره اعراف و سوره هود] از طریق نقل داستان گذشتگان، در هدایت و تربیت و اصلاح رفتار بشر سعی داشته است. افلاطون از نخستین اندیشمندانی بود که اهمیت قصه برای کودکان را دریافت و بخشی از کتاب «جمهوریت» را به بیان اهمیت قصه برای کودکان اختصاص داد (به نقل از رحماندوست، ۱۳۸۱). فروبل آلمانی مؤسس نخستین کودکستان، اساس تربیت کودکان را در کودکستان بر قصه و قصه‌گویی نهاد (به نقل از اربابان و قافله کش، ۱۳۸۵). اریکسون (۱۳۸۲) نیز قصه را تلقین شفابخش می‌داند که کاهش اضطراب کودک را موجب می‌شود به گونه‌ای که از طریق همسان‌سازی با شخصیت‌ها یا موقعیت‌های یک قصه، او را در کشف عواطف خود و دیگران یاری می‌کند. بندورا (۱۹۹۲) نیز معتقد است، کودکان با دیدن کسانی که رفتارهای تحسین‌برانگیز دارند و گوش کردن به حرف‌های آنها، از طریق پس‌خوراند، به ارزش اعمال و رفتار خود پی برده و درصدد افزایش سازگاری و کارایی خود بر می‌آیند. بدین ترتیب، قصه‌گویی ابزاری مفید و مؤثر به منظور اصلاح رفتار و سازگاری و کنترل هیجان‌های کودکان محسوب می‌شود.

قصه‌گویی یکی از هنرهای مورد استفاده و عمومی در مهدهای کودک است. قصه‌گویی می‌تواند بر پرورش مهارت‌های سازگارانۀ کودکان تأثیر زیادی داشته باشد. چینی فروشان (۱۳۸۵) معتقد است فطرت پاک کودکان موجب می‌شود که با شور و شوق زیادی به قصه‌ها گوش دهند و قصه‌گویی مثل یک جریان هوای صاف و تمیز با رخنه به تار و پود روح آنها آرامش آنها را موجب می‌شود. در واقع، قصه‌ها با دعوت به خیر و خوبی، رفتارهای جامعه‌پسند را در کودکان تقویت می‌کند و بدین گونه با کنترل هیجان‌های کودکان رفتارهای سازگارانۀ و خوب را در آنها پرورش می‌دهد (سلیمانی، ۱۳۸۵).

بنابراین، در برنامه آموزشی مهدهای کودک، هنر جایگاه ویژه دارد و مریبان با استفاده از هنرهای مختلف، بخصوص هنر قصه‌گویی می‌توانند بسیاری از رفتارهای خوب را در کودکان

تقویت کنند (کاسلین^۱، ۲۰۰۰). با عنایت به تحقیقات انجام شده، هر چقدر به پرورش مهارتهای سازگاری کودکان در دوره پیش از دبستان و ما قبل آن بیشتر توجه شود در آینده جامعه‌ای با سلامت رفتاری بیشتری خواهیم داشت. پژوهش حاضر نیز با هدف تعیین تأثیر قصه گویی بر سازگاری کودکان مهد کودک طراحی شده است. به همین منظور شش فرضیه به شرح زیر، تهیه و پاسخ داده شد.

۱. قصه گویی افزایش رفتار احترام به دیگران در کودکان را موجب می‌شود.
۲. قصه گویی افزایش رفتار گروهی کودکان را موجب می‌شود.
۳. قصه گویی افزایش ارتباطات اجتماعی در کودکان را موجب می‌شود.
۴. قصه گویی کنترل خشم در کودکان را موجب می‌شود.
۵. قصه گویی افزایش رفتار رعایت حقوق دیگران در کودکان را موجب می‌شود.
۶. قصه گویی رفتار ابراز علاقه و مهربانی در کودکان را موجب می‌شود.

روش

روش پژوهش: روش پژوهش حاضر به شیوه آزمایشی، با در نظر داشتن دو گروه آزمایش و کنترل و به شیوه پیش آزمون و پس آزمون اجرا شد. در این پژوهش، دو گروه آزمایش و کنترل دو بار اندازه گیری شدند. یک بار قبل شروع آموزش و بار دوم بعد از اتمام آموزشها بود. بر این اساس گروه آزمایش تحت تأثیر متغیر مستقل (آموزش مهارتهای سازگاری) قرار گرفته در حالی که به گروه کنترل هیچ گونه آموزشی داده نشد.

جامعه آماری، حجم نمونه و روش نمونه گیری: جامعه آماری کلیه کودکان ۴-۶ ساله مهدهای کودک شهر اصفهان را در سال ۱۳۸۵ شامل بود. حجم نمونه پژوهش ۴۰ کودک بود که از سه مهد کودک انتخاب شدند. ۲۰ نفر که ۱۲ نفر از آنها پسر و ۸ نفر دختر بود، به عنوان گروه آزمایش در یک مهد کودک توسط ۲ مربی زن (که مهارت خوبی در قصه‌گویی و توانایی بالایی در برقراری ارتباط با کودکان داشتند) به مدت سه ماه روزانه (به مدت ۳ ساعت) تحت آموزش مهارتهای سازگاری قرار گرفتند. این دو مربی در یک مهد کودک و در یک

کلاس و هر کدام به نوبت یک قصه را بازگویی می‌کردند، که هر کدام از آنها در طی روز یک و نیم ساعت با کودکان کار قصه‌گویی را انجام می‌داد. ۲۰ نفر دیگر که ۹ نفر پسر و ۱۱ نفر دختر بودند در گروه کنترل قرار گرفتند. در انتخاب کودکان از نظرات مربیان استفاده شد و کودکانی انتخاب شدند، که در مهد نسبت به دیگر کودکان از نظر رفتاری و سازگاری دیگر با مشکل مواجه بودند، به همین لحاظ تعداد آزمودنی‌ها به لحاظ جنسیت متفاوت بوده است که در مجموع ۲۱ نفر پسر و ۱۹ نفر دختر برای دو گروه آزمایش و کنترل انتخاب شدند. بعد از انتخاب آزمودنی‌ها، محدودیت اساسی اجرای پژوهش مخالفت برخی از والدین نسبت به جابجایی کودک خود بود که با تشریح اهداف طرح، مبنی بر اصلاح و بهبود رفتار کودکان در جهت سازگاری بیشتر با محیط، آنها نیز مشتاقانه موافقت و همکاری کردند. در گروه آزمایش ۵ نفر کودک ۴ ساله، ۸ نفر کودک ۵ ساله و ۷ نفر کودک ۶ ساله قرار گرفتند. به منظور انتخاب گروه نمونه از روش نمونه‌گیری تصادفی خوشه‌ای استفاده شد. بدین ترتیب که از بین مهدهای کودک شهر اصفهان تعداد ۳ مهد به طور تصادفی انتخاب و سپس از میان کودکان آنها ۴۰ نفر به طور تصادفی انتخاب شدند که به دو گروه آزمایش و کنترل تقسیم شدند.

ابزار اندازه‌گیری: به منظور سنجش میزان سازگاری کودکان مهد کودک از پرسشنامه محقق ساخته استفاده شد. این پرسشنامه ۲۴ سؤال (برای سنجش هر حیطه رفتار سازگاری ۴ سؤال تهیه شد) با طیف پنج‌گزینه‌ای (خیلی زیاد، زیاد، تا حدودی، کم و اصلاً) داشت، که به ترتیب نمره ۵، ۴، ۳، ۲، ۱ به آنها تعلق گرفته است. پرسشنامه مذکور شش حیطه سازگاری رفتاری کودکان را سنجید. این حیطه‌های رفتاری ۱- احترام به دیگران، ۲- شرکت در کار گروهی، ۳- ارتباطات اجتماعی مؤثر ۴- کنترل خشم، ۵- رعایت حقوق دیگران، ۶- ابراز علاقه و مهربانی را شامل است، برای گروه آزمایش و کنترل، مربیان آنها در مورد تک تک کودکان این پرسشنامه را تکمیل کردند. برای سنجش روایی محتوای پرسشنامه از نظرات پنج نفر از اساتید و متخصصان روانشناسی استفاده شد. پرسشنامه ابتدایی با ۳۰ سؤال به آنها داده شد و آنها در نهایت درباره ۲۴ سؤال (برای سنجش هر حیطه رفتار سازگاری ۴ سؤال تأیید شد) توافق کردند. بدین ترتیب روایی محتوایی پرسشنامه تأیید شد و به منظور تعیین پایایی آزمون از ضریب آلفای کرونباخ استفاده شد. بنابر محاسبه انجام شده ضریب پایایی آزمون ۰/۹۱ بوده که ضریب بسیار مطلوبی برای پرسشنامه است.

روش اجرا

از بین مهدهای کودک شهر اصفهان تعداد ۳ مهد به طور تصادفی انتخاب سپس از میان کودکان آنها ۴۰ نفر به طور تصادفی انتخاب شدند که به دو گروه آزمایش و کنترل تقسیم شدند. به گروه آزمایش از طریق قصه گویی توسط ۲ مربی زن طی سه ماه هر روز (روزانه ۳ ساعت) آموزش مهارتهای رفتار سازگاری داده شد. در این آموزش، رفتار سازگارانه و تأثیر مثبت آن بر زندگی و همچنین اثرات منفی رفتار ناسازگاری و انواع رفتار سازگارانه در قالب قصه بیان شد. مربیان دو گروه آزمایش و کنترل پرسشنامه رفتار سازگاری را جداگانه برای هر یک از کودکان در قبل و بعد از آموزش تکمیل کردند. در این پژوهش ۵ قصه به منظور تقویت مهارتهای مربوط به رفتار سازگاری به شرح زیر تهیه شد و به طور مرتب برای کودکان گفته می شد و کودکان به طور گروهی درباره رفتار صحیح و غلط با مربی و کودکان دیگر بحث می کردند. برای تعیین روایی قصه ها از نظرات ۸ فرد متخصص و کارشناس استفاده شد، که در زمینه قصه گویی کودکان مهارت و تخصص داشتند. از این قصه ها پس از ۵ بار باز خوانی و تجدید نظر در پژوهش حاضر استفاده شد.

قصه اول (احترام به دیگران): این قصه در ارتباط با زندگی حیوانات مطرح شد. در این قصه شیری وجود داشت که به حیوانات دیگر بی احترامی می کرد و موجبات آزار و اذیت آنها را فراهم می آورد. حیوانات دیگر تصمیم گرفتند او را ترک کنند که با این اقدام حیوانات، اتفاقات ناگوار متعددی در طی قصه برای شیر رخ داد. شیر تنها با فکر کردن و کمک گرفتن از یک مورچه پیر دانا علت اصلی دوری حیوانات را متوجه شد و از آن به بعد در اصلاح رفتار خود سعی کرد و در نهایت دوستان او به او محبت کردند.

قصه دوم (کنترل خشم): این قصه در ارتباط با زندگی پسر بچه ای ۶ ساله ای به نام رضا بود. رضا در کنترل احساسات خود به ویژه خشم خود با مشکل مواجه بود و با دیگر دوستان خود با پر خاشگیری رفتار می کرد. این موضوع ناراحتی دوستان او را موجب می شود. تا این که پسری زورگو پیدا شد و ناراحتی رضا را موجب شد. در طی قصه با اتفاقات دیگری رضا به رفتار خود پی برد و توانست با کمک دوستان و والدین خود بر خشم خود غلبه یابد.

قصه سوم (شرکت در کار گروهی): این قصه در ارتباط با زندگی حیوانات مطرح شد. در این قصه گنجشگ بی انگیزه ای وجود داشت که بر اثر نداشتن علاقه به همکاری گروهی و

شرکت در کارهای گروهی با دیگر گنجشکها، بسیاری از فرصت‌ها و موقعیت‌های مناسب را در جهت پیشرفت و موفقیت در زندگی از دست داده بود. همین موضوع موجب شد تا او از دیگر گنجشکها در لانه سازی و جمع آوری آذوقه عقب بیفتد و در زمستان با مشکلات زیادی مواجه شود. در در طی قصه با اتفاقات دیگری که برای گنجشک می‌افتد او به اهمیت کار گروهی پی برده و از آن به بعد کارهای خود را به طور گروهی انجام می‌داد.

قصه چهارم (ارتباطات اجتماعی مؤثر): این قصه مربوط به دو دختر ۶ ساله بوده که درباره احساسات دوستان خود و همچنین شیوه رفتار صحیح با آنها، با یکدیگر گفتگو می‌کنند. آنها بهترین رفتارها را برای برقراری ارتباط انتخاب می‌کنند و با یکدیگر امتحان. در این قصه از بچه‌ها خواسته شد تا آنها نیز این رفتارها را نمایش دهند.

قصه پنجم (ابراز علاقه و مهربانی و رعایت حقوق دیگران): این قصه مربوط به دو ماهی بود که در روابط خود با دیگران از هیچ قانونی پیروی نمی‌کردند و زندگی آنها در رابطه با دیگران برنامه خاصی نداشت. آنها علاوه بر رعایت نکردن حقوق دیگران، با دیگران نیز با پرخاشگری رفتار می‌کردند و نسبت به آنها هیچ مهربانی نشان نمی‌دادند. به همین علت دیگر ماهی‌ها نیز انگیزه‌ای برای دوستی با آنها نداشتند. این رفتارهای بد موجب گریزان شدن ماهی‌های دیگر از آنها شد. تا این که دو ماهی مذکور گرفتار یک نهنگ بزرگ شدند. در این زمان ماهی‌های دیگر به کمک آنها آمدند و آنها را نجات دادند. دو ماهی که به رفتارهای بد گذشته خود پی برده بودند با عذر خواهی و با کمک و راهنمایی یک ماهی پیر رفتار خود را در رابطه با دیگران اصلاح کردند، که این رفتار آنها دوستی مجدد آنها با دیگر ماهی‌ها را موجب شد.

روش‌های تجزیه و تحلیل داده‌ها: برای تجزیه و تحلیل داده‌ها، علاوه بر استفاده از شاخص‌های آماری فراوانی، درصد، جداول، میانگین و انحراف معیار، و به منظور تحلیل استنباطی داده‌ها از روش آماری تحلیل کوواریانس استفاده شد.

یافته ها

در این قسمت یافته‌ها بر اساس فرضیه‌های پژوهش در جدول‌های یک تا دوازده ارائه شده است.

جدول ۱: مقادیر میانگین و انحراف معیار نمره‌های پس آزمون حیطة رفتار احترام به دیگران در گروه آزمایش و کنترل

گروه‌ها	پیش آزمون		پس آزمون	
	میانگین	انحراف معیار	میانگین	انحراف معیار
آزمایش	۱۲/۵۰	۴/۵۶	۱۸/۳۴	۴/۱۱
کنترل	۱۲/۲۴	۴/۰۳	۱۳/۰۸	۴/۲۱

جدول ۲: نتایج تحلیل کوواریانس تأثیر قصه گویی بر میانگین نمره‌های پس آزمون حیطة رفتار احترام به دیگران در گروه آزمایش و کنترل

منبع	مجموع مجذورات	درجه آزادی	میانگین مجذورات	ضریب F	سطح معناداری
پیش آزمون	۷۲/۲۳	۱	۷۲/۲۳	۱/۳۸	۰/۴۷
گروه	۱۴۹۲/۵۲	۱	۱۴۹۲/۵۲	۱۲/۴۴	۰/۰۰۱

F مشاهده شده در سطح $\alpha = ۰/۰۵$ تفاوت معناداری را بین پس آزمون میانگین نمره‌های رفتار احترام به دیگران کودکان گروه آزمایش و کنترل نشان می‌دهد. بنابراین، می‌توان ادعان کرد که آموزش رفتار سازگاری از طریق قصه گویی بهبود رفتار احترام به دیگران در کودکان گروه آزمایش شد. مقادیر میانگین در پیش آزمون تفاوت چندانی را بین نمره‌های کودکان گروه آزمایش و کنترل نشان نمی‌دهد در حالی که در پس آزمون میانگین دو گروه متفاوت بوده و میانگین گروه آزمایش بزرگتر از گروه کنترل بوده است. (جدول ۱).

جدول ۳: مقادیر میانگین و انحراف معیار نمره‌های پس آزمون حیطة رفتار شرکت در کار گروهی در گروه آزمایش و کنترل

گروه‌ها	پیش آزمون		پس آزمون	
	میانگین	انحراف معیار	میانگین	انحراف معیار
آزمایش	۱۲/۸۸	۴/۱۴	۱۸/۲۳	۳/۸۵
کنترل	۱۲/۱۳	۴/۲۱	۱۲/۳۸	۴/۴۲

جدول ۴: نتایج تحلیل کوواریانس تأثیر قصه گویی بر میانگین نمره‌های پس آزمون حیطة رفتار شرکت در کار گروهی در گروه آزمایش و کنترل

منبع	مجموع مجذورات	درجه آزادی	میانگین مجذورات	ضریب F	سطح معناداری
پیش آزمون	۵۵/۱۴	۱	۵۵/۱۴	۱/۲۲	۰/۴۹
گروه	۱۴۷۴/۲۴	۱	۱۴۷۴/۲۴	۱۲/۱۵	۰/۰۰۱

بین میانگین نمره‌های پس آزمون کودکان دو گروه آزمایش و کنترل در زمینه شرکت در کار گروهی تفاوت معناداری در سطح $\alpha = 0.05$ مشاهده شد و این یافته بیانگر تأثیر آموزش رفتار سازگاری از طریق قصه گویی بر مشارکت بیشتر و مؤثرتر کودکان گروه آزمایش است. مقادیر میانگین در پیش آزمون تفاوت چندانی را بین نمره‌های کودکان گروه آزمایش و کنترل نشان نمی‌دهد در حالی که در پس آزمون میانگین دو گروه متفاوت بوده و میانگین گروه آزمایش بزرگتر از گروه کنترل بوده است (جدول ۳).

جدول ۵: مقادیر میانگین و انحراف معیار نمره‌های پس آزمون حیطة ارتباطات اجتماعی مؤثر در گروه آزمایش و کنترل

گروه‌ها	پیش آزمون		پس آزمون	
	میانگین	انحراف معیار	میانگین	انحراف معیار
آزمایش	۱۲/۱۴	۴/۱۲	۱۸/۲۴	۴/۵۵
کنترل	۱۳/۲۵	۴/۶۹	۱۳/۳۷	۴/۴۳

جدول ۶: نتایج تحلیل کوواریانس تأثیر قصه گویی بر میانگین نمره‌های پس آزمون حیطة ارتباطات اجتماعی مؤثر در گروه آزمایش و کنترل

منبع	مجموع مجذورات	درجه آزادی	میانگین مجذورات	ضریب F	سطح معناداری
پیش آزمون	۸۲/۷۵	۱	۸۲/۷۵	۱/۶۰	۰/۲۵
گروه	۱۴۸۸/۶۷	۱	۱۴۸۸/۶۷	۱۲/۳۱	۰/۰۰۱

میانگین نمره‌های رفتار مشارکت در کار گروهی کودکان گروه آزمایش و کنترل با استفاده از روش آماری تحلیل کوواریانس بررسی شد. F مشاهده شده در سطح $\alpha = 0/05$ تفاوت معناداری را بین نمره‌های پس آزمون ارتباطات اجتماعی مؤثر کودکان گروه آزمایش و کنترل نشان می‌دهد. بر همین اساس، می‌توان اذعان کرد، که آموزش رفتار سازگاری از طریق قصه گویی بر سازگاری کودکان در زمینه برقراری ارتباطات اجتماعی مؤثر با دیگران تأثیر گذاشته و تعامل بهتر و مؤثرتر آنها با دیگر کودکان و مربیان مهد را موجب شده است. مقادیر میانگین در پیش آزمون تفاوت چندانی را بین نمره‌های کودکان گروه آزمایش و کنترل نشان نمی‌دهد در حالی که در پس آزمون میانگین دو گروه متفاوت بوده و میانگین گروه آزمایش بزرگتر از گروه کنترل بوده است (جدول ۵).

جدول ۷: مقادیر میانگین و انحراف معیار نمره‌های پس آزمون حیطة کنترل خشم در گروه آزمایش و کنترل

گروه‌ها	پیش آزمون		پس آزمون	
	میانگین	انحراف معیار	میانگین	انحراف معیار
آزمایش	۱۰/۰۷	۴/۱۷	۱۶/۵۶	۴/۲۹
کنترل	۹/۹۵	۴/۲۵	۹/۸۸	۴/۵۶

جدول ۸: نتایج تحلیل کوواریانس تأثیر قصه گویی بر میانگین نمره‌های پس آزمون حیطة رفتار کنترل خشم در گروه آزمایش و کنترل

منبع	مجموع مجذورات	درجه آزادی	میانگین مجذورات	ضریب F	سطح معناداری
پیش آزمون	۴۱/۸۵	۱	۴۱/۸۵	۰/۸۷	۰/۷۴
گروه	۱۰۰۴/۱۴	۱	۱۰۰۴/۱۴	۷/۱۸	۰/۰۰۵

میانگین نمره‌های حاصله بین پس‌آزمون کنترل خشم کودکان گروه آزمایش و کنترل با استناد به F مشاهده شده در سطح $\alpha = 0/05$ تفاوت معناداری را نشان می‌دهد. بر این اساس آموزش رفتار سازگاری از طریق قصه‌گویی موجب شد تا کودکان بر هیجانات خود کنترل بیشتری را اعمال کنند و بدین وسیله خشم خود را کنترل مقادیر میانگین در پیش‌آزمون تفاوت چندانی را بین نمره‌های کودکان گروه آزمایش و کنترل نشان نمی‌دهد در حالی که در پس‌آزمون میانگین دو گروه متفاوت بود و میانگین گروه آزمایش بزرگتر از گروه کنترل بوده است (جدول ۷).

جدول ۹: مقادیر میانگین و انحراف معیار نمره‌های پس‌آزمون حیطه رفتار رعایت حقوق دیگران در گروه آزمایش و کنترل

گروه‌ها	پیش‌آزمون		پس‌آزمون	
	میانگین	انحراف معیار	میانگین	انحراف معیار
آزمایش	۱۲/۹۵	۴/۴۷	۱۷/۵۴	۳/۸۱
کنترل	۱۲/۷۷	۴/۲۳	۱۳/۵۴	۴/۵۷

جدول ۱۰: نتایج تحلیل کوواریانس تأثیر قصه‌گویی بر میانگین نمره‌های پس‌آزمون حیطه رفتار رعایت حقوق دیگران در گروه آزمایش و کنترل

منبع	مجموع مجزورات	درجه آزادی	میانگین مجزورات	ضریب F	سطح معناداری
پیش‌آزمون	۷۰/۷۹	۱	۷۰/۷۹	۱/۱۱	۰/۴۴
گروه	۱۲۲۱/۴۷	۱	۱۲۲۱/۴۷	۱۰/۷۵	۰/۰۰۱

F بین میانگین نمره‌های پس‌آزمون کودکان دو گروه آزمایش و کنترل در زمینه رفتار رعایت حقوق دیگران تفاوت معناداری در سطح $\alpha = 0/05$ مشاهده شد و این یافته بیانگر تأثیر آموزش رفتار سازگاری از طریق قصه‌گویی بر این رفتار کودکان گروه آزمایش بود که آنها بتوانند در بازی‌ها و کارهای گروهی در مهد کودک نوبت و حقوق دیگر کودکان را رعایت کنند. مقادیر میانگین در پیش‌آزمون تفاوت چندانی را بین نمره‌های کودکان گروه آزمایش و کنترل نشان نمی‌دهد در حالی که در پس‌آزمون میانگین دو گروه متفاوت بوده و میانگین گروه آزمایش بزرگتر از گروه کنترل بوده است (جدول ۹).

تأثیر قصه گویی بر سازگاری کودکان ۱۴۵

جدول ۱۱: مقادیر میانگین و انحراف معیار نمره‌های پس آزمون حیطه ابراز علاقه و مهربانی در گروه آزمایش و کنترل

گروه‌ها	پیش آزمون		پس آزمون	
	میانگین	انحراف معیار	میانگین	انحراف معیار
آزمایش	۱۴/۵۵	۴/۴۹	۱۸/۹۶	۳/۷۸
کنترل	۱۳/۹۷	۴/۷۵	۱۳/۳۵	۴/۲۵

جدول ۱۲: نتایج تحلیل کوواریانس تأثیر قصه گویی بر میانگین نمره‌های پس آزمون حیطه رفتار ابراز علاقه و مهربانی در گروه آزمایش و کنترل

منبع	مجموع مجذورات	درجه آزادی	میانگین مجذورات	ضریب F	سطح معناداری
پیش آزمون	۸۷/۳۷	۱	۸۷/۳۷	۱/۸۷	۰/۱۹
گروه	۱۵۱۱/۱۴	۱	۱۵۱۱/۱۴	۱۳/۵۹	۰/۰۰۱

F مشاهده شده در سطح $\alpha = 0/05$ تفاوت معناداری را بین پس آزمون میانگین نمره‌های ابراز علاقه و مهربانی کودکان گروه آزمایش و کنترل نشان می‌دهد. بنا براین، می‌توان ادعان کرد که آموزش رفتار سازگاری از طریق قصه گویی بر سازگاری کودکان در زمینه ابراز علاقه و مهربانی تأثیر دارد. مقادیر میانگین در پیش آزمون تفاوت چندانی را بین نمره‌های کودکان گروه آزمایش و کنترل نشان نمی‌دهد در حالی که در پس آزمون میانگین دو گروه متفاوت بوده و میانگین گروه آزمایش بزرگتر از گروه کنترل بوده است (جدول ۱۱).

بحث و نتیجه‌گیری:

یافته‌ها در زمینه نمره‌های پس آزمون رفتار سازگاری کودکان گروه آزمایش و کنترل را نشان داد، تفاوت معناداری بین میانگین نمره‌های پس آزمون رفتار سازگاری کودکان در حیطه‌های مختلف رفتاری (احترام به دیگران، شرکت در کار گروهی، ارتباطات اجتماعی مؤثر، کنترل خشم، رعایت حقوق دیگران و ابراز علاقه و مهربانی) وجود داشت. به عبارت دیگر، آموزش‌های داده شده به کودکان در قالب قصه گویی توانست سازگاری رفتاری و کنترل هیجانات آنها را موجب شود به گونه‌ای که با افزایش سازگاری، آنها هم بر رفتار و هم بر هیجانات خود کنترل خوبی داشته باشند. این یافته نشان داد، در صورتی که مدهای کودک

آموزش‌های رفتاری خود را بر اساس یک برنامه علمی و اصولی تنظیم و بیشتر از قصه و قصه گویی برای آموزش کودکان استفاده کنند، بسیاری از مشکلات رفتاری کودکان را می‌توانند کاهش دهند و از طریق قهرمانان قصه‌ها رفتارهای مناسبی را با رفتارهای قبلی جایگزین کنند. در این پژوهش مریبان، آموزش کودکان را به طور مستمر و با بیان پنج قصه و همچنین نظر خواهی از آنها (فعال کردن کودکان در بحث) در زمینه رفتار غلط و صحیح قهرمانان قصه‌ها و اثرات این رفتارها، انجام دادند. در واقع استفاده از قصه در مدهای کودک می‌تواند به عنوان یک روش تدریس فعال مطرح شود، که با مشارکت کودکان در آموزش، به طور مطلوب رفتارهای مناسب و خوب را به کودکان آموزش داد و در این خصوص کودکان با همانند سازی با قهرمانان قصه‌ها بسیاری از رفتارهای خوب را کسب می‌کنند. متفاوت بودن میانگین پیش آزمون و پس آزمون گروه کنترل که چندان بارز نیست، می‌تواند ناشی از آموزش‌های ناشی باشد که مریبان در مهد کودک به آنها می‌دهند.

بنابراین، قصه گویی توانست رفتارهای کودکان را در زمینه‌های، احترام به دیگران، شرکت در کار گروهی، ارتباطات اجتماعی مؤثر، کنترل خشم، رعایت حقوق دیگران و ابراز علاقه و مهربانی اصلاح و تقویت کرد و آنها را برای یک زندگی سازگاران آماده کنند. این یافته‌ها نظرات متخصصان قصه گویی از جمله رحماندوست (۱۳۸۱)، اریکسون (۱۳۸۲)، چینی فروشان (۱۳۸۵) و سلیمانی (۱۳۸۵) را، مبنی بر تأثیر قصه گویی بر آرامش روانی کودک و سازگاری بهتر او با محیط تأیید کرد. همچنین با استناد به نظریه یادگیری اجتماعی - شناختی بندورا (۱۹۷۲)، می‌توان نتیجه گرفت که، کودکان با الگو برداری و همانند سازی با رفتار قهرمانان قصه‌ها و قضاوت درباره رفتار خود، را اصلاح کردند. طبق این نظریه، کودکان در هنگام قصه گفتن، تخیل خود را با واژه‌ها و شخصیت قصه‌ها همسو و هماهنگ می‌شود و بدین ترتیب رفتارهایی را برمی‌گزینند، که احترام و تشویق اجتماعی را به دنبال دارد.

یافته‌های پژوهش حاضر با یافته‌های پژوهش هلگسون (۲۰۰۴)، لورا^۱ (۲۰۰۳)، گوانزالس^۲ (۲۰۰۳)، رولین و دریل (۲۰۰۲) و مندلووتیز (۱۹۹۹) در خارج از کشور و یافته‌های پژوهش صفر زاده (۱۳۸۳)، مظاهری تهرانی (۱۳۸۴)، فخاری (۱۳۷۹) و ترابی (۱۳۸۴) در داخل کشور

---

1. Loura
2. Gonzalez

همسوست.

در پژوهش هلگسون (۲۰۰۴) آموزش‌های شناختی کودکان کاهش و اصلاح تفکرات منفی در کودکان را موجب شده در نتیجه رفتار تهاجمی آنها کاهش یافته است. یکی از شیوه‌های مورد استفاده او، آموزش از طریق بیان قصه بوده است. در پژوهش لورا (۲۰۰۳) نیز آموزش مهارت‌های اجتماعی افزایش سطح سازگاری کودکان را موجب شده بود. در پژوهش گوانالس (۲۰۰۳) نیز با آموزش‌های لازم رفتارهای ناسازگارانه کودکان کاهش و رفتارهایی از قبیل خودکنترلی، احترام، مشارکت گروهی و رعایت مقررات افزایش یافت و در پژوهش رولین و دریل (۲۰۰۲) آموزش مهارت‌های اجتماعی کاهش رفتار تهاجمی کودکان را موجب شد. همچنین مندولوتیز (۱۹۹۹) نیز آموزش شناختی- رفتاری را بهترین روش برای کاهش اضطراب کودکان گزارش کردند. او نیز برای کاهش اضطراب کودکان از قصه‌های انسان‌های شجاع استفاده کرد. بنابراین، یافته‌های تحقیقات انجام شده، دال بر موفقیت آموزش کودکان به روش قصه گویی در کاهش رفتارهای نامطلوب و افزایش و تقویت رفتارهای سازگارانه دارد. بر اساس یافته‌های حاصله می‌توان اذعان کرد، مهدهای کودک بهترین مکان برای آموزش رفتارهای صحیح و جامعه پسند به کودکان است و نیاز است که مسئولین سازمان بهزیستی به این موضوع بیشتر توجه کنند و قبل از شروع سال تحصیلی مربیان را با اصول صحیح علمی آموزش کودکان آشنا کنند. در این زمینه استفاده از ابزارهای از قبیل؛ قصه و قصه گویی، نمایش و تئاتر و فیلم می‌تواند مؤثر باشد.

منابع

- اربابان، مرضیه و مینا قافله کش، (۱۳۸۵). استفاده از قصه در فرآیند مشاوره‌ای به منظور دستیابی به اهداف تعلیم و تربیت، *مقالات برگزیده قصه‌گویی*، نهمین جشنواره قصه‌گویی کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان.
- اریکسون، میلتن، (۱۳۸۲). قصه‌درمانی، ترجمه مهدی قراچه‌داغی، تهران، دایره.
- آقاجانی، مریم، (۱۳۸۱). بررسی تأثیر آموزش مهارت‌های اجتماعی بر سلامت روان و منبع کنترل نوجوانان، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه الزهراء.
- چینی فروشان، محسن، (۱۳۸۵). قصه‌زندگی، ویژه‌نامه دهمین جشنواره قصه‌گویی کشوری، کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان استان تهران.
- رحماندوست، مصطفی، (۱۳۸۱). قصه‌گویی، اهمیت و راه و رسم آن، تهران، رشد.
- سازمان بهداشت جهانی، (۱۳۷۷). برنامه آموزش مهارت‌های زندگی، ترجمه ربابه نوری قاسم آبادی و پروانه محمدخانی، تهران، واحد بهداشت و پیشگیری از سوء مصرف مواد سازمان بهداشت جهانی.
- سلیمانی، تقی، (۱۳۸۵). زیباترین قصه جهان، ویژه‌نامه دهمین جشنواره قصه‌گویی کشوری، کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان استان تهران.
- مظاهری‌تهرانی، مینا، (۱۳۸۴). تأثیر آموزش شیوه‌های رفتار گروهی بر سازگاری اجتماعی کودکان و نوجوانان مصروع، پایان‌نامه کارشناسی ارشد روانشناسی، دانشگاه آزاد اسلامی خوراسگان.
- صفرزاده، اصغر، (۱۳۸۳). بررسی اثر بخش مهارت‌های اجتماعی در برقراری ارتباط اجتماعی کارآمد دانش‌آموزان دختر اول متوسطه، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه علامه طباطبائی تهران.
- فخاری، زهرا، (۱۳۷۹). تأثیر درمان شناختی-رفتاری به شیوه مشاوره گروهی بر کاهش اضطراب و افزایش سازگاری کودکان، شورای تحقیقات سازمان آموزش و پرورش.
- ترابی، ژاله، (۱۳۸۴). تأثیر آموزش گروهی بر سازگاری کودکان، پایان‌نامه کارشناسی ارشد روانشناسی، دانشگاه آزاد اسلامی خوراسگان.

- Ambrosini, P.J, (2000). *Historical development*, New bury Park , CA:sage.
- Au, A, Chan, F, Li, K, Leung, P, Li, P & Chan, I, (2003). Cognitive – behavioral group Treatment program for adults with epilepsy in Hong kong, *Epilepsy & Behavior*, 4(4), 441 - 446.
- Bandura,A,(1973). *Aggression: A social learning analysis*, Englewood cliffs, Prentice Hall.
- Bandura,A, (1992). *Human agency in social cognitive theory*, New York, W.H, Freeman.
- Caslin,N, (2000). *Arts and pre-school*, New Bury park, CA:Sage.
- Gonzalez ,M.D, (2003). Remedial intervention for children behavior disorder, *North American Journal of psychology* , Vol 4(1)- 37-50.
- Florshem, P.W, (1993). *Family and factors in the psychosocial adjustment of Chinese adolescent immigrant*, North western university, DAI-B 54/07, P. 3351.
- Liberman.F, (1998). *Social Skill training*, New York, Press Pergaman.
- Loura , C.B,(2003). *Developmental relations between cognition and language*, New york , Brookes
- Helgeson, V.S, (2004). Cognitive adaptation children, *Health psychology*,Vol 22(1), 30-38.
- Matson,J.L, (1995).A Social skills program for developmentally delayed pre-Schoolers, *Journul of clinical child psychology*, 20 (4) 433-428.
- Mcclelland, M, M & Morrison, F.J, (2003). social skills, *Early childhood Research Quarterly*, 18,206-224.
- Mendlowitz, S.L, (1999). Cognitive behavioral group treatments in childhood anxiety disorders: the role of parental involvement, *Journal of the American Academy of child and Adolescent Psychiatry*, Vol. 38(10) , p 1223-1229.
- Mervis, M , M &Bertrand, F.J, (2003). The emergence of learning- related social skills, *Early chidnood Research Quarterly*, 18,206-224.
- Roline , M & Daryl , G.B, (2002). Teacher and observer ratings of Head start children’s social skills, *Early childhood Research Qvarterly* , vol 17 (4), 581-595.